

A könyvtári szakfolyóiratok lektorai

Az utóbbi években egy sor vizsgálatot bonyolítottak le a különböző szakterületek folyóiratainak szerzőire, minőségére, szerepére, fogadtatására stb. vonatkozóan. Mivel sokszor kritizálják a publikálódó cikkek kiválasztásának módszereit, most a lektorok, az "információs kapuőrökkel" kapcsolatos kérdésekre keressük a választ.

A lektorokról

Szerkesztői alapelv, hogy csak lektorált kéziratot szabad publikálni. Lektorálásra általában a szerkesztőbizottságok tagjai, de mindenképpen a szakma legtekintélyesebb személyiségei vállalkoznak – legalábbis elméletben. A lektori munkáért erkölcsi-tudományos, s nem anyagi elismerés jár. A lektorok főként öt feladatot látnak el:

- ▶ a kézirat minőségének és tárgyának megítélése,
- ▶ az elsőbbség vagy az újdonság megállapítása a szakma pillanatnyi állásához képest,
- ▶ javaslattevés a kézirat módosítására, terjedelmének csökkentésére,
- ▶ a szerkesztő mentesítése a kellemetlen döntés meghozatalától,
- ▶ a folyóirat és a szakma színvonalának őrzése.

A szakirodalom azonban kritikával is illeti a lektori rendszert: némi előítéletet, szakmai tévedéseket, elméletieskedést vet a lektorok szemére. Továbbá a lektorálás növeli az átfutási időt, túlzott követelményeket támaszt, s gyenge szerkesztői irányítás esetén az egyes lektorok más-más mércét alkalmaznak.

A felmérés lebonyolítása

Kiindulásul az a lista szolgált, amely 1985-ben 31 "magfolyóiratot" állapított meg a könyvtári és információs szakterületen Amerikában [1]. E folyóiratok szerkesztőbizottsági tagjainak – kivéve azokat, akik nem az USA-ban vagy Kanadában laknak – azt a kérdőívet küldték ki, amely e dolgozat mellékletében található. (Nem vettük figyelembe ezek közül azokat a folyóiratokat, amelyek nem közlik a szerkesztőbizottságuk névsorát.) A 199 postázott kérdőívől 1986 júliusáig 121 érkezett vissza; 11 közülük nem volt felhasználható. A 20 kérdés két problémakörre irányult: a lektorálási gyakorlatra és a lektorok szakmai hátterére. Kiküldés előtt a *Library and Information Science Research* 6 szerkesztőbizottsági tagja töltötte ki próbaképpen a kérdőívet.

A lektorálási gyakorlat

A felmérés célja az volt, hogy egyrészt megállapítsa, egy szubjektív folyamatnak milyen objektív elemei vannak, másrészt milyen mértékben következetes, ill. megegyező a könyvtártudományi folyóiratok lektorainak gyakorlata.

Az első csoportba tartozó kérdéseket a szerkesztési munkafolyamatokra tekintettel alakították ki [2].

A kérdőív 1. kérdése az iránt érdeklődött, kapott-e a lektor valamilyen segítséget, szempontrendszert a kézirat elbírálásához; 55-en igennel, 55-en nemmel válaszoltak. A "nem" válaszok nagy száma két kérdést vet fel: 1. milyen kritériumok alapján készíti el a lektor jelentését? 2. milyen részletes instrukciókkal látják el a szerkesztők a lektorokat, amikor elküldik nekik a kéziratokat?

A 2. kérdés arra irányult, hogy a lektor a kézirat elbírálása során a felsorolt hat kritérium közül melyikre milyen nyomtatékot helyez, 1-től 6-ig terjedő értékkel kifejezve [3]. Az eredményt az 1. táblázat tartalmazza.

1. táblázat

	1	2	3	4	5	6
Eredetiség	38	27	31	8	4	1
A megállapítások érvényessége	44	33	15	9	7	1
Az olvasóra tett hatás	10	7	18	47	23	3
Világosság, érthetőség	20	30	35	21	1	0
A téma fontossága	4	9	6	18	62	7
A szerző ne tudja, ki a lektor	2	0	1	2	7	92

A 3. kérdésre (a kéziratok alapján, amelyeket a jelzett folyóirat részére lektorált, kielégítőnek ítéli-e a folyóirat szerkesztési politikájának publikált irányelveit?) 100-an igennel és 6-an nemmel feleltek.

A 2. táblázat foglalja össze a 4. kérdésre adott válaszokat: az elmúlt 12 hónapban hány kéziratot bíralt el a lektor?

2. táblázat

	0	1-3	4-6	7-9	10-15	15
A lektorált kéziratok száma	21	46	20	5	13	9
Százalékban	18,4	40,4	17,5	4,4	11,4	7,9
Összesen						114
						100%

A szerkesztőbizottságok tagjainak tehát 82%-a vett részt a lektorálás munkájában, ami elismerésre méltó teljesítmény, tekintettel egyéb elfoglaltságaikra és a munka társadalmi jellegére.

A lektori munka megosztására irányult az 5. kérdés: vajon fiatalabb munkatársait bevonta-e a lektor az elbírálásba? Az eltelt 12 hónapban lek-

torálást végzett 93 személy közül csupán 10 vett igénybe ilyen segítséget.

A 6. kérdésre (kapott lektorálásra olyan kéziratot, amelynek témája szakterületén kívül esik?) meglepően sokan, 34-en válaszoltak igennel. Itt további, egyelőre megválaszolatlan kérdések merülnek fel: Visszaküldték-e a szerkesztőnek lektorálatlanul a kéziratot, jelezve illetéktelenségüket? Bevontak talán másokat is az elbírálásba? Alapos tájékozódás után készítették el jelentésüket, vagy csak felületes benyomások alapján?

A 3. táblázat tartalmazza a 7. kérdés (hány hét alatt készíti el és küldi meg lektori jelentését?) válaszait.

3. táblázat

	1 hét	2 hét	3 hét	4 hét	5 hét	6 hét	
							Összesen
A válaszok száma	21	29	23	24	2	4	103
Százalékban	20,4	28,2	22,3	23,3	1,9	3,9	100%

Bár nem tudni, mit szólnak a szerkesztők ezekhez az adatokhoz, a lektorok és – mint egy másik felmérés megerősíti [4] – a szerzők számára nem jelent problémát a lektori jelentés elkészítésének határideje.

A lektori jelentés gyakran nagy segítségére lehet a szerzőnek akár dolgozata kijavításában, akár más folyóiratokhoz való eljuttatásában. A 8. kérdésre (meg kell-e kapnia a szerzőnek a lektori jelentést?) a 108 válasz közül 94 az igen.

A 9. kérdés viszont arra vonatkozott, hogy ténylegesen megkapják-e a szerzők a lektori véleményeket. A 107 válaszoló közül 47-en nem tudják, eljut-e a szerzőkhöz véleményük; 53-an úgy tudják, igen, s 7-en úgy, hogy nem. Az 53 közül, akik szerint megküldik a szerzőknek véleményüket, csak 6-an írják alá jelentésüket. Helyes gyakorlatnak látszik, ha a szerzők megkapják a lektori jelentést, s a legobjektívabb eljárás az, ha sem a szerző, sem a lektor nem ismeri egymás kilétét.

A 10. kérdés a szerkesztő és a lektor közötti kapcsolatra irányult: tud-e a lektor olyan esetről, amikor a szerkesztő maga döntött egy kézirat sorsáról, holott a feldolgozott téma a lektor szakterületére esett? Egy válaszoló felelt igennel, 47-en nemmel és 61-en nem tudtak határozott választ adni. A válaszok megoszlása arra utal, hogy nem tökéletes a szerkesztők és a lektorok kommunikációs kapcsolata.

A 11. kérdés ugyanezt a problémát firtatta: kap-e visszajelzést a lektor a kézirat további sorsáról? Csak 27-en jelezték, hogy igen. Ez arra utal, hogy a lektorok nem érdekeltek a teljes szerkesztési folyamatban.

Nem kellene-e legalább két lektortól véleményt kérni a kézitról? – hangzott a 12. kérdés. A 105 válasz közül 95 a többes lektorálás mellett voksolt.

Végül megkérdezték, hogy azon a folyóiraton kívül, melynek szerkesztőbizottságában tagsággal bírnak, más folyóirat számára végeztek-e lektorálást. A kérdés azért érdekes, mert a szerkesztőbizottsági tagok általában a szakma kiemelkedő személyiségei. A 109 válaszoló közül 51-en jelezték, hogy más folyóiratok számára is vállaltak lektori munkát.

A lektorok szakmai háttere

A lektorok tudományos felkészültségét az alábbi adatok jellemzik: 47 szerzett közülük alacsonyabb tudományos fokozatot (bachelors degree), 75 magasabb (masters degree) és 56 doktorátust (Ph. D.), megközelítőleg fele-fele arányban könyvtár-tudományban és egyéb szakokban.

A lektorok többsége felsőoktatási könyvtárakból (45), könyvtár- és információ-tudományi tanszékekről (33) kerül ki. Csak 31%-uk jelezte, hogy a szerkesztőbizottsági tagság előnyökkel jár a munkahelyén.

A lektorok közül 71-en egyesületi vagy bizottsági funkciót is ellátnak; ez ugyancsak arra utal, hogy a lektorok a szakma vezető személyiségei.

Az utolsó évben a válaszolók közül 32-en nem publikáltak könyvtári szakfolyóiratban; a többiek összesen 209 cikket 89 folyóiratban. Egyébként a lektorok többsége 3–6 szakfolyóirat rendszeres olvasója.

Végül a szerző idézi néhány megkérdezett álláspontját a lektori munkáról; ezek lelkiismeretes emberi és szakmai hozzáállásról tanúskodnak.

A vizsgálódás eredményei tanulságosak lehetnek a szerkesztők számára. Különösen fontos, hogy a folyóiratoknak pontosan megfogalmazott szerkesztési politikájuk legyen [5].

Irodalom

- [1] KOHL, D. F. – DAVIS, C. H.: Ratings of journals by ARL library directors and deans of library and information science schools. = *College & Research Libraries*, 46. köt. 1. sz. 1985. p. 40–47.
- [2] TATE, E.: For our 25th anniversary. = *Library Resources & Technical Services*, 25. köt. 1. sz. 1981. p. 3–7.
- [3] JUHASZ, S. et al.: Acceptance and rejection of manuscripts. = *IEEE Transactions on Professional Communication*, PC–18. 1975. p. 177–185.
- [4] GORDON, M. D.: How authors select journals: a test of the reward maximization model of submission behavior. = *Social Studies of Science*, 14. köt. 1. sz. 1984. p. 27–43.
- [5] BORCHARDT, D. H.: Better journals for the library profession. = *Australian School Librarian*, 20 köt. 1. sz. 1983. p. 5–9., 17.

/GLOGOFF, S.: Reviewing the gatekeepers: a survey of referees of library journals. = *Journal of the American Society for Information Science*, 39. köt. 6. sz. 1988. p. 400–407./

(Papp István)